

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Arcybiskup Józef Gawlina wobec polskiej młodzieży na emigracji

Author: Damian Bednarski

Citation style: Bednarski Damian. (2018). Arcybiskup Józef Gawlina wobec polskiej młodzieży na emigracji. "Łódzkie Studia Teologiczne" T. 27, nr 4 (2018), s. 75-94

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

KS. DAMIAN BEDNARSKI
Wydział Teologiczny
Uniwersytet Śląski, Katowice

ARCYBISKUP JÓZEF GAWLINA WOBEC POLSKIEJ MŁODZIEŻY NA EMIGRACJI

Słowa kluczowe: Protektor Polskiej Emigracji, emigracja, wychowanie, duszpasterstwo młodzieży

1. Arcybiskup Józef Gawlina – zatroskany pasterz. 2. Wpływ arcybiskupa Józefa Gawliny na kształt wychowania młodzieży polonijnej. 3. Formy powojennej opieki duszpasterskiej nad młodzieżą polską na emigracji. 3.1. Opieka nad polskim szkolnictwem i katechezą szkolną. 3.2. Duszpasterstwo młodzieży akademickiej. 3.3. Młodzież w strukturach duszpasterstwa parafialnego. 3.4. Duszpasterstwo w organizacjach młodzieżowych. 3.5. Opieka duszpastersko-charytatywna i społeczna nad dziećmi i młodzieżą. 3.6. Opieka nad studentami teologii. 4. Zakończenie

1. ARCYBISKUP JÓZEF GAWLINA – ZATROSKANY PASTERZ

W Orędziu do polskiej młodzieży akademickiej na obczyźnie w sprawie studiów, wygłoszonym w Rzymie 18 kwietnia 1947 r., biskup Józef Gawlina przekonywał młodych żyjących na emigracji: „Bądźcie świadomi swej odpowiedzialności za losy przyszłości, jako katolicy i jako Polacy. Inaczej bowiem będziecie generacją straconą. Nie myślcie, że walka wkrótce zacznie się, ona już szaleje. Przeobrażenie świata postępuje szybciej, aniżeli historyczny rozkład starożytnego imperium rzymskiego. Dlatego przejmujcie się do głębi nauką Chrystusową, chwalebną tradycję przekujcie w czyn, wchłaniajcie w siebie siły Boże i rozdawajcie je innym!”¹.

Powojenny kształt polskiego duszpasterstwa emigracyjnego w dużej mierze zawdzięczamy wizji arcybiskupa Józefa Gawliny. Ślązak z pochodzenia, w II Rzeczypospolitej biskup połowy Wojska Polskiego, orędownik sprawy narodowej i jej rzecznik wobec Ojca Świętego w trakcie II wojny światowej, a potem protektor polskiego Wychodźstwa. Przełomowym momentem w jego życiu była nominacja na Duchowego Opiekuna Wychodźstwa Polskiego z ramienia Stolicy Apostol-

¹ *Orędzie do polskiej młodzieży akademickiej na obczyźnie w sprawie studiów, Rzym, 18 IV 1947*, w: J. Gawlina, *Z wojny i wygnania. Listy i orędzia pasterskie, kazania, przemówienia*, Rzym 1952, 221–222.

skiej. Na ten urząd został powołany przez Piusa XII wraz z dekretem Kongregacji ds. Nadzwyczajnych z 28 stycznia 1949 r. po śmierci kardynała Augusta Hlonda, który wcześniej miał pod opieką polskich emigrantów².

O skuteczności pełnionej przez niego misji decydowały zarówno czynniki obiektywne, jak i subiektywne. Do tych pierwszych można zaliczyć: sam urząd Protektora, który miał prawne i moralne umocowanie w Stolicy Apostolskiej, rezydencja w Rzymie, dzięki której miał możliwość podtrzymywania stałych kontaktów z instytucjami kościelnymi i ważnymi osobistościami przybywającymi do Wiecznego Miasta, poparcie Episkopatu Polski, gdzie był znany jako biskup niezwykle oddany sprawom Kościoła, szerokie kontakty z duchowieństwem zaangażowanym w posługę wśród emigrantów i rozpoznawalność wśród szerokich kręgów Polonii. Czynniki subiektywnymi wspierającymi jego misję były: silna osobowość, wyposażona w talenty sprawnego organizatora, zdecydowanego przywódcy, skutecznego działacza, świetnego mówcy. Arcybiskup Gawlina zatroskany był o całokształt funkcjonowania Polaków na emigracji: od spraw bardzo przyziemnych, mających związek z odnalezieniem się emigrantów w obcym kraju (sprawy bytowe, pomoc „Caritas”, szkolnictwo, opieka medyczna), przez zapewnienie im odpowiednich warunków realizacji potrzeb duchowych (budowa struktur duszpasterstwa emigracyjnego, powoływanie do życia ośrodków Polskiej Misji Katolickiej, ustanawianie rektorów tychże misji) aż po osobiste docieranie do nawet najdalej od Rzymu znajdujących się ośrodków emigracyjnych, by poznać życie Polonii i pełnić posługę pasterską (sakramenty, głoszenie słowa Bożego).

2. WPŁYW ARCYBISKUPA JÓZEFA GAWLINY NA KSZTAŁT WYCHOWANIA MŁODZIEŻY POLONIJNEJ

Skąd się wzięła młodzież polska na emigracji po II wojnie światowej? Część z nich wychowywała się w rodzinach od dłuższego czasu zamieszkujących poza granicami Polski. To były rodziny uchodźców po powstaniach narodowych w XIX w. (głównie do Francji, Wielkiej Brytanii, Szwajcarii, Niemiec i Ameryki Północnej) oraz potomkowie tzw. emigracji zarobkowej w drugiej połowie XIX w. aż do 1939 r. (robotnicy głównie do Francji, Belgii i Niemiec; chłopci do Stanów Zjednoczonych, Kanady, Brazylii i Argentyny).

Do tego doszła spora grupa młodych, których „wypchnęła” poza Polskę II wojna światowa, głównie do III Rzeszy. Przede wszystkim w wyniku wysyłania na roboty przymusowe, do obozów koncentracyjnych i jenieckich, siłą wcielonych do armii niemieckiej znalazło się w Rzeszy kilkadziesiąt tysięcy młodych ludzi. Część

² Szczegółowych informacji na temat życia i działalności abp. Józefa Gawliny należy szukać w następujących opracowaniach: J. Bańka, *Arcybiskup Józef Gawlina (1892–1964)*, *Duszpasterz Polski Zagranicą* 21 (1970) 3, 210–226; Z. Kotkowski, *Biskup polowy ks. Józef Gawlina: Bagdad–Londyn*, Londyn 1964; J. Pater, *Gawlina Józef*, w: *Słownik biograficzny duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*, 111–112. Ważny materiał źródłowy stanowią również opublikowane wspomnienia abp. J. Gawliny (J. Gawlina, *Wspomnienia*, opracował i przypisami opatrzył J. Myszor, Katowice 2004).

z nich po zakończeniu działań wojennych wróciła do kraju, a inni – w wyniku wytworzonej sytuacji politycznej oraz rodzących się trudności natury technicznej – zostali zmuszeni do czasowego pozostania w Niemczech Zachodnich, podzielonych na 3 strefy okupacyjne. Najłatwiej było wrócić do Polski przebywającym w radzieckiej strefie okupacyjnej. Przez kilka lat duża grupa ludności wysiedleńczej (w tym młodzież) została ulokowana w obozach o charakterze międzynarodowym lub czyściej polskim. Część wysiedleńców zamieszkała prywatnie poza obozami³.

Osobno należałoby spojrzeć na sytuację młodych, którzy wraz z całymi rodzinami zostali deportowani w głąb Rosji w czasie masowych wywózek w latach 1940–1941. Pochodzili przede wszystkim z terenów Galicji Wschodniej, a ich liczbę trudno oszacować, ale trzeba z pewnością mówić o dziesiątkach tysięcy. Trafiali na daleką północ w europejskiej części Rosji, na Syberię oraz do północnego Kazachstanu – od Syberii aż po granice Mongolii. Część z nich dzięki interwencji dowódcy tworzącej się Armii Polskiej na terenie Związku Radzieckiego – gen. Władysława Andersa – otrzymała zgodę na ewakuację do Iranu w 1942 r. Później, na mocy porozumień i licznych uzgodnień władz polskich z zachodnimi sojusznikami, zwłaszcza Wielką Brytanią i Stanami Zjednoczonymi, z gościnnego Iranu trafiali do Meksyku (kolonia Santa Rosa), Nowej Zelandii, Indii oraz do Afryki, gdzie znalazła się najliczniejsza ze wszystkich grupa Polaków (przede wszystkim kobiety z dziećmi i sieroty)⁴.

Sytuacja wysiedleńców (w tym młodzieży) była skrajnie trudna. Trzeba było im zapewnić nie tylko podstawowe warunki materialne, lecz także zorganizować życie społeczne, kulturalne, oświatowe oraz opiekę religijną. W tych wyjątkowych warunkach szczególna rola przypadła duchowieństwu. Do troski za wspomniane dziedziny życia młodych poczuwał się w sposób szczególny odpowiedzialny biskup Józef Gawlina. W pierwszych latach jego uwaga przede wszystkim kierował się w stronę Niemiec Zachodnich, gdyż dekretem z 5 czerwca 1945 r. został mianowany ordynariuszem Polaków w Niemczech⁵. Później, z powodu utrudnień w kontaktach z emigracją prymasa Polski A. Hłonda, któremu podlegały sprawy Polonii, coraz mocniej angażował się także w sprawy innych skupisk polskich w świecie. Sytuacja stała się całkowicie jasna, gdy po śmierci kardynała A. Hłonda został mianowany Opiekunem Duchowym Wychodźstwa Polskiego.

Jedną z ważnych dziedzin realizacji pełnionej przez niego funkcji była troska o kształt wychowania polskiej młodzieży na emigracji. Informacje na ten temat odnaleźć można w osobistych notatkach, korespondencji i wystąpieniach arcybiskupa Józefa Gawliny. Autor niniejszego opracowania sięgnął także do materiałów zawartych w monografiach poświęconych duszpasterstwu polonijnemu.

Arcybiskup J. Gawlina swoje spostrzeżenia dotyczące tych zagadnień formułował w korespondencji, jaką prowadził z odpowiedzialnymi za duszpasterstwo emi-

³ Por. P. Taras, *Emigracja*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 4, red. R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz, Lublin 1995, kol. 945–947.

⁴ Por. A. Patek, *Polska diaspora w Rosji Radzieckiej i ZSRR*, w: *Polska diaspora*, red. A. Walszek, Wrocław 2001, 304–309.

⁵ Por. Sz. Wesoly, *Struktura duszpasterstwa emigracyjnego*, Duszpasterz Polski Zagranicą 23 (1972) 3, 224–225. Treść dekretu powołującego bp. J. Gawlinę na tę funkcję.

gracyjne w poszczególnych krajach na różnych kontynentach. Podczas swoich wizyt duszpasterskich wiele uwagi poświęcał zagadnieniu opieki Kościoła nad młodymi. Szukał okazji do spotkań z młodzieżą. Były nimi święta, jubileusze, odwiedziny w poszczególnych placówkach, a nawet wakacje spędzane niekiedy z klerykami (1959) lub młodzieżą polonijną. Zarówno jednym, jak i drugim poświęcał sporo czasu, gdyż w młodzieży upatrywał przyszłość Polonii. Także w przygotowywaniu programu milenijnego zaakcentował potrzebę katolickiego i polskiego wychowania młodzieży emigracyjnej. Często w swoich listach i przemówieniach podkreślał wagę pracy z młodzieżą, włączenia jej w nurt życia społecznego. Popierał organizowanie różnych grup zrzeszających młodych: Stowarzyszenie Katolickiej Młodzieży, Związku Harcerstwa Polskiego, Krucjaty Eucharystycznej, Sodalicii Mariańskiej. Zachęcał do fundowania stypendiów dla studentów i organizowanie kursów wakacyjnych dla młodzieży.

Istotną rolę w poznawaniu sytuacji młodych pełniły przeprowadzane przez biskupa J. Gawlinę wizytacje. Już w 1945 i na początku 1946 r. biskup zwizytował większość polskich ośrodków mieszczących się w strefie amerykańskiej i brytyjskiej, w następnych zaś latach strefę francuską i jeszcze kilkakrotnie pozostałe. To nie zawsze było proste. O trudnościach z tym związanych, zwłaszcza w latach czterdziestych, niech świadczy fakt, że latem 1946 r. władze okupacyjne odmówiły biskupowi pozwolenia wizytowania ośrodków w strefie brytyjskiej oraz stawiały przeszkody w strefie amerykańskiej⁶. W kolejnych latach przybywał do skupisk Polaków w różnych krajach i wszędzie poświęcał uwagę zagadnieniu wychowania i kształtowania polskiej młodzieży. Z okazji wizytacji kanonicznych w ośrodku z reguły odwiedzał przedszkole, szkołę, internaty, warsztaty szkolne, szpitale. W szkołach urządzano z tej okazji spotkania i konferencje z nauczycielami. Brali w nich udział przedstawiciele władz szkolnych i kierownicy okręgów. Często organizowano akademie na cześć wizytatorów z czynnym udziałem młodzieży⁷. O powojennych wizytacjach na terenie Niemiec biskup Gawlina wspomina szeroko w pamiętnikach, a opublikowanej po latach na łamach pisma „Duszpasterz Polski Zagranicą”⁸.

Wiedzy na temat problemów dotyczących Polaków mieszkających poza ojczyzną dostarczała biskupowi Gawlinie regularna korespondencja prowadzona z duszpasterzami emigrantów⁹. Tworząc struktury duszpasterstwa dla emigracji polskiej w danym kraju, wśród zadań zleczanych rektorowi akcentował posługę wśród młodych Polaków. Tak było choćby w przypadku Szwajcarii. Gdy w 1950 r. ustanawiał tam Polską Misję Katolicką, w dekreście mianującym rektora zapisał: „Do zadań ks. rektora należy odtąd troska o dusze Polaków rozproszonych po licznych

⁶ Por. A. Nadolny, *Opieka duszpasterska nad dziećmi i młodzieżą polską na terenie Niemiec Zachodnich w latach 1945–1965*, Lublin 1980, 83.

⁷ Por. tamże, 84.

⁸ J. Gawlina, *Jako biskup Polaków w Niemczech*, *Duszpasterz Polski Zagranicą* 28 (1977) 2, 202–222.

⁹ Obszerna korespondencja zachowała się w Archiwum abp J. Gawliny w Rzymie, gdzie znajdowała się Centrala Duszpasterstwa Emigracyjnego.

kantonach helweckich, szczególnie opieka nad młodzieżą studiującą i nad działalnością polską, narażoną na utratę wiary i narodowości”¹⁰.

3. FORMY POWOJENNEJ OPIEKI DUSZPASTERSKIEJ NAD MŁODZIEŻĄ POLSKĄ NA EMIGRACJI

3.1. OPIEKA NAD POLSKIM SZKOLNICTWEM I KATECHEZĄ SZKOLNĄ

Obowiązek opieki duszpasterskiej nad młodzieżą znajdującą się po zakończeniu wojny na terenie Niemiec spoczywał na biskupie Gawlinie od czerwca 1945 r., czyli od mianowania go ordynariuszem Polaków na tym terenie. W związku z tym na jego polecenie i przy jego wsparciu Polacy skupili się nie tylko na organizacji życia kościelnego i sakramentalnego, ale czynnie włączyli się w tworzenie fundamentów polskiej oświaty. W szybkim czasie powstało wiele szkół średnich, doksztalcających, zawodowych, uruchomiono kursy maturalne i zawodowe. Przy wielu polskich gimnazjach utworzono internaty dla młodzieży pochodzącej z innych ośrodków. W późniejszym czasie, w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych, ze względu na likwidację polskich szkół wysunął się na czoło problem organizowania kursów przedmiotów ojczytych oraz szkółek i bibliotek parafialnych¹¹.

Szkoły prowadzone przez Polską Misję Katolicką oraz zgromadzenia zakonne powstawały też na terenie Francji. Jeszcze w czasie wojny księża pallotyni założyli polskie gimnazjum katolickie w Chevilly pod Orleanem. Po wojnie zostało ono przeniesione do Osny pod Paryżem. W 1947 r. księża oblaci w Bethun, w północnej Francji, założyli internat dla chłopców z polskich rodzin, którzy uczęszczali się w gimnazjum francuskim. Wcześniej, w 1946 r., oblaci utworzyli Polski Ośrodek Młodzieżowy w La Ferte sous Jouarre¹².

Zatroskanie o wynaradawianie młodego pokolenia polskiej emigracji zawarte jest w liście o. Justyniana Maciaszka z Argentyny przesłanym do biskupa J. Gawliny w 1950 r.: „Szybkie wynaradawianie się młodego pokolenia, zwłaszcza wśród dawnej emigracji. Wiadomości z religii u dzieci korzystających ze szkół publicznych prawie żadne; dobre natomiast u dzieci uczęszczających do zakładów prowadzonych przez instytucje zakonne”¹³.

Już w pierwszych miesiącach po zakończeniu działań wojennych Centrala Duszpasterstwa Polskiego zadbała o wydanie katechizmu. W tym celu 13 lipca 1945 r. biskup Gawlina wydelegował ks. Dobromira Ziarniaka do Augsburga,

¹⁰ Archiwum abp. Józefa Gawliny (dalej: AG), Teczka: Szwajcaria, Komunikat nr 1 Katolickiej Misji Polskiej w Szwajcarii z 16 VI 1950.

¹¹ Por. W. Hładkiewicz, A. Ilciów, *Z problemów życia religijnego Polaków w Zachodnich Strefach Okupacyjnych Niemiec w latach 1945–1949*, w: *W nieustannej trosce o polską diaspore*, red. R. Nir, M. Szczerciński, K. Wasilewski, Gorzów Wielkopolski 2012, 384–385.

¹² Por. J. Klechta, *Najstarsza w świecie. Polska Misja Katolicka we Francji 1836–2006*, Paryż 2006, 184.

¹³ AG, Teczka: Australia, Maciaszek do Gawliny z 1 X 1950. Sprawozdanie z pracy wśród Polaków w Buenos Aires i okolicy za czas 14 miesięcy – od 1 sierpnia 1949 do 30 września 1950 r.

gdzie znajdowała się drukarnia, w której stosowano również polskie czcionki. Po pokonaniu szeregu trudności udało się do końca października wydać *Katechizm rzymskokatolicki*. Przygotowano 3 wydania o łącznym nakładzie 55 tys. egzemplarzy¹⁴. Biskup Józef Gawlina interesował się zaopatrzeniem polskich szkół w podręczniki do nauki religii. Niektóre zostały wydrukowane przez Wydawnictwo Biura Prasowego Biskupa Polowego¹⁵.

Wikariusz generalny, ks. E. Lubowiecki, w swym sprawozdaniu w 1946 r. donosił z Niemiec biskupowi Gawlinie: „By zaradzić beczynności i wynikającemu z niej złu, starają się księża stworzyć, zwłaszcza dla młodzieży, różne zajęcia. Stąd albo sami organizują przedsięwzięcia w tym względzie albo autorytetem swoim je popierają. Istnieją więc w różnych obozach kursy zawodowe dla młodzieży żeńskiej i męskiej. Poza tym księża zakładają świetlice, czytelnie, biblioteki, do których z nadzwyczajnym mozołem zbierają polskie książki”¹⁶. A o. Maciaszek z Australii alarmował, iż dorastające dzieci i młodzież pozbawione są niejednokrotnie wychowania religijnego i polskiego¹⁷.

Wiele na temat funkcjonowania polskiego szkolnictwa, często o jego bolączkach i brakach, dowiadywał się z przeprowadzanych wizytacji. Docierał nie tylko do kościołów, do duszpasterzy, ale za każdym razem, gdy udawał się nawet w najodleglejszy zakątek globu, wpisywał w plan spotkań odwiedzin w placówkach szkolnych i rozmowę z młodzieżą. Oto kilka zapisków na ten temat. W kwietniu 1946 r. przeprowadził wizytację w gimnazjach na terenie Włoch¹⁸. W relacjach o stanie szkolnictwa na terenie Niemiec w 1947 r. ks. Lubowiecki informował, iż działają: 22 szkoły średnie ogólnokształcące (1381 uczniów), 18 szkół dokształcających (732 uczniów), 11 szkół średnich zawodowych (416 uczniów) oraz 54 kursy zawodowe (2103 uczniów). W każdej klasie prowadzone były tygodniowo dwie godziny religii¹⁹. W kolejnym sprawozdaniu z kwietnia 1949 r. ks. Lubowiecki informował, iż wydrukowano 37 tys. katechizmów oraz podręczniki do nauki religii²⁰.

Temat katechizacji powrócił także w ramach przygotowań do Wielkiego Milenium. 1962 r. poświęcony był zagadnieniom wiary młodych, wówczas arcybiskup Gawlina pisał w odezwie do emigracji: „Trzeba roztoczyć opiekę nad ośrodkami polskiej katechizacji, a także nad polskimi szkołami, ale nade wszystko trzeba troszczyć się, by ta Młodzież żyła duchem Chrystusowym”²¹.

¹⁴ Por. A. Nadolny, dz.cyt., 88.

¹⁵ Por. Z. Kotkowski, dz.cyt., 31.

¹⁶ E. Lubowiecki, *Sprawozdanie z pracy duszpasterskiej wśród Polaków w Niemczech za czas 1 I–31 III 1946*. Cytuję za: A. Nadolny, dz.cyt., 60.

¹⁷ AG, Teczka: Australia, Maciaszek do Gawliny z 29 IV 1952.

¹⁸ Por. J. Gawlina, *Wspomnienia...*, dz.cyt., 375.

¹⁹ AG, Teczka: Niemcy, vol. 3, Lubowiecki do Gawliny. Stan liczbowy ludności polskiej w Niemczech z 20 VII 1947, 2.

²⁰ AG, Teczka: Niemcy, vol. 3, Lubowiecki do Gawliny. Sprawozdanie duszpasterskie z 20 IV 1949 r.

²¹ Papieski Instytut Studiów Kościelnych (dalej: PISE), *Biuletyn Centralnego Komitetu Obchodu Tysiąclecia Chrztu Polski*, nr 2, Odezwa J. Gawliny do emigracji na 6. Rok Wielkiej Nowenny, 1962, 3.

3.2. DUSZPASTERSTWO MŁODZIEŻY AKADEMICKIEJ

Niemало uwagi poświęcił biskup Gawlina młodzieży studiującej. Zależało mu w jej aktywnym włączaniu w działalność na emigracji. Zdawał sobie sprawę z potrzeby formowania przyszłej inteligencji. We *Wspomnieniach* z tego okresu, odnotowywał to, co się do nich odnosiło: „Dnia 26 maja akademicy nasi w Rzymie wznowili swoje śluby częstochowskie u św. Andrzeja na Kwirynale. Około setki przystąpiło do Komunii św.”²². W innym miejscu opisuje spotkanie z młodzieżą studiującą w Niemczech: „[...] Odprawiłem 29 września [1946] w barakach Eschersheim Mszę św. na zakończenie rekolekcji naszych akademików frankfurckich. Ze względu na zapowiedzianą obecność misji warszawskiej prosili mnie akademicy przed nabożeństwem, abym nie wspominał w kazaniu ani o rekolekcjach, ani o Spółce Brackiej, ponieważ obie «instytucje» mogły być źle tłumaczone jako «ruch oporu»”²³.

12 maja 1946 r. w Monachium odbył się Zjazd Przedstawicieli Zarządów Bratnich Pomocy Studentów Polaków i Kół Studentów Polskich. Powołali Związek Studentów, skupiający prawie 1500 akademików. W deklaracji ideowej ślubowali walczyć o niepodległą Polskę zbudowaną na podstawach chrześcijańskich i demokratycznych²⁴. W kazaniu na rozpoczęcie roku akademickiego 1947/48 wygłoszonym w kościele św. Stanisława w Rzymie, tak wyraził swoje oczekiwania związane ze studentami polskimi: „Jesteście Polakami, «a na ziemi być Polakiem to żyć bosko i szlachetnie» [...] Już nasz wielki Sienkiewicz w odpowiedzi na ankietę o religijności Polaka powiedział, że jest ona często powłoką i skorupą, zwłaszcza wśród inteligencji. Iluż to bowiem było podobnych do mickiewiczowskiego czerwia, «co roztacza drzewa, bo on tocząc klnie drzewu, czemu nie dojrzewa». Bądźcie przygotowani do cierpień za swe przekonania. [...] Czerpcie siły boże z Komunii św., a odrzućcie nareszcie wszystkie przestarzałe przesady płytkiego liberalizmu. Byłbym naprawdę zdrajcą swej misji, gdybym was nie nawoływał do pełnego życia z wiary, aczkolwiek chętnie przyznaję, że nie jest ono łatwe”²⁵.

W Niemczech i Austrii znalazło się około 4 tys. młodzieży, której wojna bądź przerwała studia, bądź uniemożliwiła ich rozpoczęcie. Zaczęli się starać o przyjęcie na uczelnie niemieckie lub w innych krajach Europy Zachodniej. Zaczęto organizować duszpasterstwo akademickie. W 1947 r. w Niemczech Zachodnich powołano do życia katolicką organizację studencką pod nazwą Polskie Katolickie Stowarzyszenie Uniwersyteckie (PKSU) „Veritas”. Powstała ona dwa lata wcześniej, 22 grudnia 1945 r., w Londynie jako odpowiedź na potrzebę szerzenia w społeczeństwie emigracyjnym myśli katolickiej, opartej na nauczaniu Kościoła. „Veritas” stawiał sobie za cel przygotowanie polskiej inteligencji do akcji apostołskiej, aby mogła skutecznie oddziaływać na całość społeczeństwa emigracyjnego. Cel ten starano się osiągnąć przez pogłębianie życia religijnego, przez praktyki religij-

²² J. Gawlina, *Wspomnienia...*, dz.cyt., 375.

²³ Por. tamże, 381.

²⁴ Por. R. Nir, *Szkice z dziejów Polonii*, Orchard Lake 1990, 401–406.

²⁵ J. Gawlina, *Agnoscite dignitatem vestram. Kazanie na rozpoczęcie roku akademickiego*, Duszpasterz Polski Zagranicą 1 (1949–1950) 1, 106.

ne, referaty na tematy światopoglądowe, wygłaszane na okresowych zebraniach, organizowanie spotkań dyskusyjnych, pielęgnowanie ducha modlitwy, słowem – kształtowanie postawy intelektualisty katolika²⁶. W 1947 r. przeszczepiono ją na grunt niemiecki. Dzięki staraniom Gawliny stowarzyszenie PKSU „Veritas” od 1946 r. stało się członkiem międzynarodowej organizacji inteligencji katolickiej „Pax Romana”. Delegaci stowarzyszenia uczestniczyli w międzynarodowych zjazdach katolickiej młodzieży, urządzanych przez ten ruch. Jedną z ważnych sfer oddziaływania stały się rekolekcje akademickie. Biskup Gawlina niejednokrotnie brał w nich udział. W Monachium miały szczególną oprawę. 8 września 1946 r. połączono je z odnowieniem akademickich ślubowań jasnogórskich w kościele św. Jana. Honorowy protektorat nad uroczystością objął biskup J. Gawlina, który specjalnie na tę uroczystość przybył do Monachium. Brało w niej udział 400 akademików²⁷. W zakończeniu rekolekcji studenckich strefy amerykańskiej 26 marca 1949 r. brał również udział²⁸. W tym czasie na terenie Niemiec istniało 6 kół „Veritas” skupiających studentów²⁹.

Spora grupa młodzieży akademickiej znalazła się po wojnie w Hiszpanii. Ich przybycie miało ogromne znaczenie w rozwoju tutejszej wspólnoty polonijnej. Była to około 150-osobowa grupa młodych, w głównej mierze byłych żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, zakończenie wojny zastało ich w różnych krajach Europy. Byli oni stypendystami hiszpańskiej organizacji *Obra Catolica de Asistencia Universitaria*. Duża ich część wyjechała po odbyciu studiów, jednak ci, którzy zdecydowali się na pozostanie w Hiszpanii, stanowili trzon wspólnoty polonijnej, a wielu z nich zasiadło elitę intelektualną społeczeństwa hiszpańskiego³⁰.

W składanych biskupowi Gawlinie sprawozdaniach poszczególni rektorzy Polskich Misji Katolickich informowali m.in. o obecności młodzieży studiującej w strukturach polonijnych. I tak o. Efrem Kanabus OFMCap. z Holandii pisał w maju 1949 r.: „Akademików jest w Holandii 7. Wszyscy są praktykującymi katolikami. 5-ciu należy do stowarzyszenia *Veritas*. Dwaj inni nie są członkami *Veritasu* ze względu, że znajdują się na innych niż reszta i odległych uczelniach”³¹. A kolejne sprawozdanie za 1950 r. zawierało informację, iż Polskie Stowarzyszenie Katolickie Uniwersyteckie istnieje w Nijmegen i należy do niego sześciu studentów³². A jeszcze później, w maju 1952 r.: „Młodzież polska studiująca na Uniwersytecie

²⁶ Por. Statut PKSU „Veritas”. Londyn 29 X 1947, ss. 16; PKSU „Veritas”, Duszpasterz Polski Zagranicą 5 (1954) 4, 333.

²⁷ Por. *Odnowienie Akademickich Ślubów Jasnogórskich*, Monachium–Dillingen 1946, 8; *Student Polski. Wydanie specjalne z okazji odnowienia Akademickich Ślubów Jasnogórskich*, Monachium–Dillingen 1946, 16.

²⁸ Por. A. Nadolny, dz.cyt., 103.

²⁹ AG, Teczka: Niemcy, vol. 3, Lubowiecki do Gawliny. Sprawozdanie duszpasterskie z 20 IV 1949.

³⁰ Por. D. Bartkowiak, *Polacy na Półwyspie Iberyjskim – stan i potrzeby badań*, Przegląd Zachodni 41 (1985), 97.

³¹ AG, Teczka: Holandia, Sprawozdanie akcji polskiej misji katolickiej w Holandii (1948–IV 1949) z 3 V 1949, o. Efrem, 4.

³² AG, Teczka: Holandia, Sprawozdanie polskiej misji katolickiej w Holandii za rok 1950, 5.

Katolickim w Nijmegen i Utrecht skupia się w stowarzyszeniu *Veritas* (otrzymują stypendia z Akcji Katolickiej holenderskiej). Odbywają oni regularnie miesięczne spotkania, konferencje, spowiedź i Komunię św.”³³.

W Szwajcarii w 1952 r. Stowarzyszenie Uniwersyteckie Katolików Polskich *Veritas* działało w trzech sekcjach: we Fryburgu, Genewie i Zurychu. Sekcje we Fryburgu i Zurychu urządzały co miesiąc zebrania naukowe, a w Genewie co dwa miesiące. Liczyły w sumie około 60 członków³⁴. *Veritas* prowadził w okresie powojennym dwa domy studenckie w Londynie oraz Cork (Irlandia). Podejmował także starania pozyskiwania stypendiów dla polskiej młodzieży chcącej rozpocząć lub kontynuować studia wyższe³⁵. Obszerne sprawozdanie z funkcjonowania i zasięgu oddziaływania *Veritas* znalazło się w czasopiśmie „Duszpasterz Polski Zagranicą” z 1954 r.³⁶.

Biskupowi Gawlinie zależało, by polska młodzież miała dostęp do polskiej prasy i literatury. Mówił o tym w referacie wygłoszonym 1 grudnia 1957 r. w Londynie³⁷. Organizacje należące do Zrzeszenia Studentów Polaków Zagranicą w Wielkiej Brytanii spotykały się na corocznych zjazdach. Podczas VI Zjazdu delegatów w 1952 r., postanowili, by odnowić uroczyste obchodzenie 8 grudnia święta Niepokalanie Poczętej Maryi, patronki młodzieży akademickiej. Protektorat nad tym wydarzeniem objął arcybiskup J. Gawlina³⁸.

3.3. MŁODZIEŻ W STRUKTURACH DUSZPASTERSTWA PARAFIALNEGO

Domem parafii polonijnych było pełnienie posługi sakramentalnej, głoszenie Słowa Bożego oraz działalność charytatywna. Protektorowi emigracji zależało na tym, by duszpasterze nie zaniedbywali żadnych z tych dziedzin oddziaływania na społeczeństwo. W przygotowywanych dla niego sprawozdaniach z działania Polskich Misji Katolickich zawsze pojawia się punkt odnoszący się do tej sfery. Arcybiskup Józef Gawlina często bywał zapraszany, by pełnić posługę szafarza sakramentu bierzmowania. Przy tych okazjach chętnie głosił Słowo Boże do młodych. Zdawał sobie sprawę, że stan życia moralnego młodych rzutować będzie na przyszłość emigracji.

Duszpasterzujący wśród polskich emigrantów w Nowej Zelandii ks. Leon Broel-Plater w 1951 r. zwierzał się arcybiskupowi Gawlinie z trudności, na jakie napotyka podczas pracy z młodzieżą: „W rekolekcjach zamkniętych dla młodzieży pracującej w Wellingtonie i Auckland wzięło udział 110 osób, co zważywszy na to, że sporo z pośród młodzieży (ci np. co pracują w tramwajach lub przy kolei) brać udziału z braku czasu nie mogą, stanowi wysoki odsetek). [...] jest pewna poprawa religijności u młodzieży (rekolekcje), choć na ogół dają się zauważyć symptomy

³³ AG, Teczka: Holandia, Sprawozdanie o. Efrema OFMCap z 31 V 1952.

³⁴ AG, Teczka: Szwajcaria, Bocheński do Gawliny z 1950, Pierwszy kwartał Misji Polskiej w Szwajcarii.

³⁵ Por. R. Habielski, *Życie społeczne i kulturalne emigracji*, Warszawa 1999, 115.

³⁶ Por. PKSU „*Veritas*”, *Duszpasterz Polski Zagranicą* 5 (1954) 4, 333–340.

³⁷ Por. J. Gawlina, *Katolicka Akcja Prasowa*, *Duszpasterz Polski Zagranicą* 9 (1958) 2, 136.

³⁸ Por. *Polska Kronika Zagraniczna*, *Duszpasterz Polski Zagranicą* 3 (1952) 2, 230–231.

upadku i zubożenia. Powody tego są następujące: 1. Rozpraszenie po fabrykach, lasach i farmach, nieraz bardzo od kościoła oddalonych, 2. Wpływ środowiska protestanckiego, 3. Brak doświadczenia i umiejętności podejścia miejscowego duchowieństwa, 4. Napływanie w coraz w większej liczbie Polaków z Europy o niskim poziomie moralnym”³⁹.

Przeżywany w Monachium od 31 lipca do 7 sierpnia 1960 r. Światowy Kongres Eucharystyczny z udziałem Gawliny również zgromadził liczną, ponad 500-osobową grupę dzieci i młodzieży polskiej⁴⁰. Ich udział był pewnie pochodną mobilizacji, jaką wykonał arcybiskup Gawlina w odezwie skierowanej przed Kongresem do duszpasterzy i rodziców: „Życzeniem gorącym naszym jest przyprowadzić przed Tron Jezusa Eucharystycznego młodzież polską. Udział młodzieży zależy od Was Kochani Rodzice, od Waszej pomocy materialnej to zależy”⁴¹.

Szczególną okazją uwrażliwienia duszpasterzy na zajęcie się pracą wśród młodzieży był 1962 r., który z woli kardynała Stefana Wyszyńskiego był przeżywany pod hasłem: „Rodzina Bogiem silna”, co skupiało się na temacie wychowania zwłaszcza młodego pokolenia w duchu Chrystusowym. W przygotowanej na tę okoliczność odezwie arcybiskup Gawlina apelował: „Polska wolna, duchem Chrystusowym bogata, dla wszystkich swych dzieci sprawiedliwa, miłością potężna, swą moralną kulturą prężna – nie spadnie nam z nieba, ale musimy ją sami wraz z Narodem w Kraju wykrzesać codziennym trudem naszej pracy. W tej dziedzinie szczególnie doniosłe znaczenie ma wychowanie naszej młodzieży w duchu naprawdy bożej. O młodzież wierną Chrystusowi w bieżącym roku Wielkiej Nowenny walczy i zabiega Polska katolicka w Kraju. O młodzież wierną Chrystusowi walczyć i zabiegać musi nie tylko każdy kapłan na emigracji, ale także każdy nauczyciel, każdy ojciec i każda matka, każdy Polak. Bo jaka młodzież taka i przyszłość nasza. Postarajmy się w tym Nowym Roku szczególnie o to, by nie tylko każde polskie dziecko przystępowało do Sakramentów św. i uczęszczało na nabożeństwa oraz na polski katechizm, ale by przede wszystkim młodzież polska umiała chcieć Prawdy i żyła Prawdą”⁴². Uwrażliwiał na fakt, że młodzież jest zarówno na emigracji, jak i w kraju w niezmiennie trudnej sytuacji pod względem moralnym, sytuacji stworzonej przez starsze pokolenie. Diagnozował trafnie, powołując się na słowa prymasa Hłonda, że „młodzież jest szczególnie uwrażliwiona na rozdzźwięk między słowami a życiem, między prawdą słów a prawdą postępowania. Nie chce pustych słów, bez pokrycia. Nie przyjmuje ich. Ogląda się za czynami. Słowa wielkie, choćby największe, argumenty najbardziej przeko-

³⁹ AG, Teczka: Nowa Zelandia, Plater do Gawliny z 13 III 1951, 1–3; por. L. Plater, Światła i cienie życia Polaków w Nowej Zelandii, *Duszpasterz Polski Zagranicą* 4 (1953) 1, 46–50; L. Plater, *Polskie zakłady młodzieżowe ulegają likwidacji w Nowej Zelandii*, *Duszpasterz Polski Zagranicą* 5 (1954) 4, 343–345.

⁴⁰ Por. A. Nadolny, dz.cyt., 123.

⁴¹ AG, Teczka: Kongres Eucharystyczny w Monachium, Odezwia w sprawie Kongresu Eucharystycznego w Monachium, *Wiadomości Urzędowe Biskupa Ordynariusza dla Polaków w Niemczech*, 15 (1960) 2, 2.

⁴² PISE, *Biuletyn Centralnego Komitetu Obchodu Tysiąclecia Chrztu Polski*, nr 2, Odezwia J. Gawliny do emigracji na 6. Rok Wielkiej Nowenny, 3.

nujące, nie poparte życiem, nazywa «drętą mową» i odwraca się do nich plecami. Młodzież nasza podpatruje, podgląda. Patrzy, co prawda, ta nasza prawda, którą im głosimy, z nami zrobiła. Jak my odżywni nią, wyglądamy. Jak wygląda ta prawda w naszym życiu osobistym, w czterech ścianach prywatnego domu⁴³. Chciał, żeby w ramach przygotowań do Milenium „[...] zmobilizować całą polską młodzież, skupić ją w większej ilości na polskich nabożeństwach, dopilnować, by chętnie przystępowała do Sakramentów św. i z entuzjazmem zabierała się do budowania Królestwa Bożego w swych duszach i na świecie”⁴⁴.

Inną formą aktywizowania młodych było organizowanie dla nich pielgrzymek. Kilka miesięcy przed swoją śmiercią arcybiskup Gawlina uczestniczył w pielgrzymce młodych Polaków żyjących w Niemczech. Spotkali się oni w sierpniu 1964 r. w Neviges, niedaleko Düsseldorfu w Nadrenii-Północnej Westfalii. Podobnie było 26 sierpnia 1964 r. w Maria Buchen. Tam występy dzieci i młodzieży podczas popołudniowego nabożeństwa, które łączono z akademią o charakterze religijno-narodowym⁴⁵. Podobnie w Mannheim w 1964 r.⁴⁶.

3.4. DUSZPASTERSTWO W ORGANIZACJACH MŁODZIEŻOWYCH

Specyficzną, ale bardzo skuteczną pomoc w utrwalaniu wartości patriotycznych i religijnych stanowiły wszelkiego rodzaju organizacje młodzieżowe.

Wyjątkową rolę w tym zakresie odgrywało harcerstwo. Już w lutym 1945 r., jeszcze jako biskup połowy Wojska Polskiego, przebywając w Jerozolimie, spotkał się z przedstawicielami Związku Harcerstwa Polskiego na Wschodzie w osobach harcmistrza Zygmunta Szadkowskiego i harcmistrza dr Wiktora Szyryńskiego. Po wysłuchaniu sprawozdania z działalności harcerstwa w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie, wśród młodzieży uchodźczej w Afryce, Indiach, Palestynie, Syrii, Egipcie i Nowej Zelandii, wyraził zadowolenie z ideowej i nieustępliwej postawy instruktorów, harcerek i harcerzy oraz ich gorliwej służby Bogu i Polsce. Wyraził przekonanie, że postawa ideowa całego polskiego uchodźstwa ma ogromne znaczenie, zwłaszcza w trudnych czasach, które należy przetrwać „stając zwarcie przy legalnym rządzie Rzeczypospolitej i wojsku”⁴⁷.

O roli tej organizacji tak się wypowiedział biskup J. Gawlina wobec harcerzy zebranych na zlocie w Edynburgu w 1947 r.:

„Harcerstwo, jako organizacja zasadniczo wychowawcza, przykładą rękę do najważniejszego problemu człowieka, do kształtowania jego charakteru. Jako dzieci Kościoła świętego i wierni synowie Polski, której dziejowym posłannictwem jest

⁴³ Tamże.

⁴⁴ Tamże.

⁴⁵ Por. A. Nadolny, dz.cyt., 121.

⁴⁶ Por. tamże.

⁴⁷ D. Karpiński, S. Łopato, M. Piotrowska, *Działalność harcerstwa poza Polską w pierwszym okresie po zakończeniu drugiej wojny światowej (czerwiec 1945 – marzec 1947)*, w: *Studia z dziejów harcerstwa na obczyźnie (1912–1946)*, red. S. Łopato, L. Nowak, M. Szczerbiński, Gorzów Wielkopolski 2012, 277.

głoszenie prawdy Chrystusowej, kierować się będziecie zasadami etyki katolickiej, w nieomylnym wykładzie Kościoła katolickiego”⁴⁸.

Grupy harcerskie istniały przy wielu ośrodkach Polskiej Misji Katolickiej. W Niemczech ostateczną formę i podstawy prawne otrzymało duszpasterstwo harcerskie od momentu zatwierdzenia regulaminu kapelanów harcerskich 22 lutego 1947 r. przez wikariusza generalnego ks. E. Lubowieckiego (działającego przy biskupie Józefie Gawlinie, ordynariuszu Polaków w Niemczech). W kwietniu 1949 r. istniały na terenie Niemiec 23 drużyny harcerskie⁴⁹. Tuż po zakończeniu II wojny światowej przewodnicząca ZHP we Francji dr M. Zdziarska-Zaleska nawiązała kontakt z ks. Franciszkiem Cegielką, rektorem Polskiej Misji Katolickiej w Paryżu, prosząc go o oddelegowanie polskich księży do pracy duszpasterskiej na obozach harcerskich. Pozytywna odpowiedź na to pismo zaowocowała bliską współpracą w kolejnych latach⁵⁰.

W Holandii harcerstwo działało sprawniej przed wojną. W 1949 r. o. Efrem informował Gawlinę, iż: „Harcerstwo istniało przed wojną. Dziś mamy 3 kręgi starszo-harcerskie, bez wpływu i znaczenia. Dzieci są wchłonięte przez szkołę i organizacje holenderskie stosownie do stanowiska asymilacyjnego czynników świeckich i duchownych”⁵¹. O potrzebie powstania grup harcerskich, a także Macierzy Szkolnej oraz organizacji obozów letnich dla młodzieży z udziałem kapelanów, wskazywał opiekun emigrantów w Argentynie⁵². Biskup Gawlina chętnie uczestniczył w zlotach harcerskich. Na przełomie sierpnia i września 1952 r. wziął udział w pierwszym kanadyjskim starszoharcerskim zlocie w Wilnie w Kanadzie⁵³. W sierpniu 1949 r. wizytował kolonie letnie harcerzy w Stella-Plage⁵⁴. Z harcerzami spotkał się 17 października 1950 r. podczas wizytacji w Argentynie w Mansilla⁵⁵. Gdy w 1958 r. w Paryżu pod przewodnictwem arcybiskupa Gawliny odbyła się konferencja rektorów Polskich Misji Katolickich, referat nt. harcerstwa wygłosił ks. Rafał Gogoliński. Informował zebranych, iż harcerstwo na emigracji otrzymało w 1953 r. nowy statut, w którym podkreślono, że obowiązuje w nim etyka katolicka. Postawa ZHP na emigracji jest bardzo dobra. Kapelani okręgowi są mianowani przez władze kościelne. Gawlina zachęcał do współpracy z ZHP⁵⁶.

⁴⁸ J. Gawlina, *Orędzie do harcerzy zebranych na zlocie w Edynburgu w Szkocji, dnia 15 kwietnia 1945 r.*, w: J. Gawlina, *Z wojny i wygnania. Listy i orędzia pasterskie, kazania, przemówienia*, Rzym 1952, 190.

⁴⁹ AG, Teczka: Niemcy, vol. 3, Lubowiecki do Gawliny. Sprawozdanie duszpasterskie z 20 IV 1949.

⁵⁰ Por. D. Karpiński, S. Łopato, M. Piotrowska, art. cyt., 235.

⁵¹ AG, Teczka: Holandia, Sprawozdanie akcji polskiej misji katolickiej w Holandii (1948–IV.1949) z 3 V 1949, o. Efrem, 5.

⁵² AG, Teczka: Australia, Maciaszek do Gawliny z 1 X 1950, Sprawozdanie z pracy wśród Polaków w Buenos Aires i okolicy za czas 14 miesięcy – od 1 sierpnia 1949 do 30 września 1950.

⁵³ Por. *ZHPpgK – Afryka (1942–1949)*, Wici Harcerskie Kanady 59 (2013) 188, 31.

⁵⁴ Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach, Spuścizna abp. Józefa Gawliny, Pamiętnik Gawliny, t. 19, k. 20.

⁵⁵ Por. A.H. Wróbel, *Historia duszpasterstwa polskiego w Argentynie w latach 1897–1997*, Warszawa 1999, 248.

⁵⁶ AG, Francja. Dokumentacja, Protokół konferencji ks.ks. rektorów Polskich Misji Katolic-

Kościół emigracyjny włączył się w przygotowania do Wielkiego Jubileuszu Tysiąclecia rocznicy Chrztu Polski. Szósty Rok Wielkiej Nowenny był poświęcony młodzieży. Mobilizując duszpasterzy emigracyjnych do uaktywnienia młodych, przekonywał, że należy „rozruszać w duchu katolickim związki młodzieżowe, takie jak KSM, Krucjata Eucharystyczna, Sodalitje Mariańskie, Związek Harcerstwa Polskiego, by z zapalem stanęły do walki o lepszą Polskę, na wskroś katolicką”⁵⁷. Trzeba zaznaczyć, że nie wszędzie udawało się stworzyć grupy duszpasterskie dla młodzieży. Ksiądz Karol Kubsz, rektor Polskiej Misji Katolickiej w Belgii, pisał w 1950 r. w sprawozdaniu do biskupa Gawliny, że próbują je zakładać, niestety idzie to opornie, a poza Robotniczą Młodzieżą Katolicką nic nie istniało na tym terenie, gdy w 1948 r. przejmował placówkę⁵⁸. W Niemczech w 1949 r. oprócz harcerstwa działały 3 Krucjaty Eucharystyczne, 2 Sodalitje Mariańskie, koła teatralne i sportowe⁵⁹.

1 lipca 1951 r. w hostelu East Moor koło Yorku odbył się Zjazd Polskiej Młodzieży Katolickiej z okręgu York. Jednym z ważnych punktów był referat *Zadania młodzieży katolickiej na emigracji*. Na zakończenie zjazdu przyjęto rezolucję skierowaną do Ojca Świętego: „Polska Młodzież Katolicka z północnych okręgów Anglii zebrana w East Moor składa Ojcu św. hołd i uroczystie uchwala stać wiernie przy Kościele katolickim, pielęgnować polskie tradycje narodowe, budować rodzinę i wychowanie katolickie w oparciu o encykliki papieskie, zrzekać się w polskich organizacjach katolickich na uchodźstwie”⁶⁰.

Od 7 do 14 października 1951 r. w Rzymie odbywał się Międzynarodowy Zjazd Apostolstwa Świeckich zorganizowany przez biskupa Gawlinę. W dniach poprzedzających, 4–7 października, również pod jego auspicjami odbył się Zlot Młodzieży Katolickiej⁶¹. Przedstawiciele polskiej delegacji mocno optowali za koniecznością organizowania młodzieży we własnych grupach narodowościowych.

3.5. OPIEKA DUSZPASTERSKO-CHARYTATYWNA I SPOŁECZNA NAD DZIEĆMI I MŁODZIEŻĄ

Sytuacja powojenna wymagała uruchomienia organizacji, która służyłaby pomocą charytatywną przebywającym na obczyźnie. Najwcześniej oddziały „Caritas” zorganizowane zostały w Niemczech. W 1948 r. istniały już oddziały „Caritas”

kich odbytej pod przewodnictwem J.E. Ks. Arcybiskupa J. Gawliny w Polskim Semin. w Paryżu 24 III 1958 r.

⁵⁷ PISE, *Biuletyn Centralnego Komitetu Obchodu Tysiąclecia Chrztu Polski*, nr 2, Odezwa J. Gawliny do emigracji na 6. Rok Wielkiej Nowenny, 1962, 3.

⁵⁸ AG, Belgia, Sprawozdanie z działalności Polskiej Misji Katolickiej w Belgii i W. Księstwie Luksemburgu za rok 1950, z 7 IV 1951, 3

⁵⁹ AG, Teczka: Niemcy, vol. 3, Lubowiecki do Gawliny. Sprawozdanie duszpasterskie z 20 IV 1949.

⁶⁰ *Polska Kronika Zagraniczna*, Duszpasterz Polski Zagranicą 3 (1951) 1, 76.

⁶¹ Por. *Udział Polaków w Zjeździe Apostolstwa Świeckich w Rzymie*, Duszpasterz Polski Zagranicą 3 (1952) 2, 143–144.

przy prawie wszystkich placówkach duszpasterskich⁶². W swej działalności wspierały one również studentów i młodzież szkolną.

Tworzono fundusze umożliwiające studiowanie młodym emigrantom. Specjalnymi zapomogami wspierano seminarzystów studiujących w Rzymie (nowicjów chrystusowców, Kolegium Polskie)⁶³. Opieką tą zajmował się Komitet Społeczny Opieki nad Uchodźcami Polskimi. W 1947 r. udzielano stypendium 30 studentom. Zorganizowano również bursę studencką wraz ze stołówką. Poza wsparciem finansowym Komitet udzielał pomocy studentom w formie paczek żywnościowych. Związek Studentów liczył 50 członków, z bursy korzystało 12 studentów, a z obiadów 31 osób⁶⁴.

Polecał fundować stypendia i nawoływał do zakładania i popierania fundacji pomagających młodzieży polonijnej w Niemczech. Wiele uwagi poświęcał sprawie potrzebującej pomocy ludności polskiej, zwłaszcza uczącej się młodzieży i dzieci.

W ośrodkach Polskiej Misji Katolickiej organizowano także kolonie letnie. Na terenie Niemiec kolonie i kursy dokształcające odbywały się w specjalnie stworzonym Domu Młodzieży Polskiej „Marianum” w Carlsbergu. W 1953 r. kolonie w Carlsbergu odwiedził biskup Gawlina⁶⁵. We Francji po wojnie przy Polskiej Misji Katolickiej reaktywowano Sekcję Dobroczynności, a w niej komórkę zajmującą się młodzieżą studiującą. W roku akademickim 1946/47 sprawowała ona nadzór nad ok. 300 polskimi studentami studiującymi na uczelniach francuskich⁶⁶.

W szczególnie trudnej sytuacji znalazła się 700-osobowa grupa młodych, która znalazła się w Pahiutua w Nowej Zelandii. Stopniowo, po ukończeniu polskiej szkoły podstawowej, dzieci wyjeżdżały do gimnazjów nowozelandzkich. Najstarszych usamodzielniono i wysłano do prac zarobkowych. Obóz Polskich Dzieci w Pahiutua zamknięto 15 kwietnia 1949 r. Młodszych chłopców umieszczono w Bursie Polskich Chłopców w mieście Hawera. Najmłodsze dziewczęta zamieszkały pod opieką siostr urszulanek w Bursie Polskich Dziewcząt w Wellington. Bursę zamknięto, gdy urszulanki odwołano do Polski w 1958 r. Część starszych chłopców mieszkała w Bursie Polskich Chłopców w Wellington do 1952 r. Inne dzieci i młodzież rozesłano do internatów przy gimnazjach katolickich. Część starszej młodzieży wysłano do pracy w miastach i na farmach⁶⁷.

Podczas wizytacji arcybiskup Gawlina nie zapomniał o młodych emigrantach przebywających w więzieniach, odwiedzał ich i niejednokrotnie udzielał w miejscach odosobnienia sakramentu bierzmowania⁶⁸. Arcybiskup wykorzystywał wszelkie możliwe metody zbierania funduszy na cele charytatywne. Na okładce książki *Z wojny i wygnania*, zawierającej zbiór jego homilii, znaleźć można informację, iż

⁶² Por. A. Nadolny, dz.cyt., 145–146.

⁶³ PISE, Teczka: Gawlina, sygn. A 12.01, J. Gawlina, Co zrobiono w 1954 r.

⁶⁴ Por. R. Nir, dz.cyt., 537.

⁶⁵ Tamże, 165.

⁶⁶ J. Klechta, dz.cyt., 184.

⁶⁷ Por. L. Plater, art.cyt., 47.

⁶⁸ Por. A. Nadolny, dz.cyt., 157

„całkowity dochód ze sprzedaży tej książki przeznaczony jest dla „Caritas” w Wielkiej Brytanii na pomoc polskim klerykom”⁶⁹.

3.6. OPIEKA NAD STUDENTAMI TEOLOGII

Wojenna zawierucha spowodowała, że poza granicami Polski pozostało sporo młodych, którzy chcieli przygotować się do kapłaństwa. To byli również przedwojenni klerycy, którzy znaleźli się na obczyźnie po uwolnieniu z obozów koncentracyjnych lub po demobilizacji. Dla nich uruchomiono seminaria. W swoich *Wspomnieniach* biskup J. Gawlina odnotował: „Szczególną uwagę poświęciliśmy wychowaniu naszych kleryków na terenie Wielkiej Brytanii, którzy dla braku miejsca w jednym seminarium, rozmieszczeni byli w St. Peter’s College Bearsden Glasgow (8), w St. Mary’s College Blairs Aberdeen (4), w Upholland College, Wigan Lane Liverpool (12) oraz jeden u dominikanów”⁷⁰.

W czasie wizytacji obozów dipisowskich w Niemczech również się tą sprawą interesował. We Freimannie 8 lipca 1945 r. udzielił siedmiu klerykom, byłym więźniom Dachau, niższych święceń i dwóm wyższych, w tym jednego prezbiteratu (otrzymał je Wiktor Spinek SDB)⁷¹. Księża jezuici zgromadzili swoich kleryków w liczbie 27 w Pullach. 29 lipca 1945 r. w czasie wizytacji w tym ośrodku biskup Gawlina wyświęcił dwóch diakonów, a następnego dnia trzech księży (Waleriana Kawskiego, Russa i Ignacego Biedę)⁷².

W Rzymie przygotował seminarzystom miejsce w Papieskim Instytucie Polskim. We *Wspomnieniach* odnotował: „W tych dniach [początek września 1945] miałem choć chwilkę czasu, by poświęcić się moim klerykom rzymskim, których umieściliśmy tymczasowo w Instytucie na Via Pietro Cavallini, a ich rektor. Ksiądz dr Marian Strojny, wystarał się dla nich o letnisko w willi seminarium szkockiego w Marino”⁷³. Wśród alumnów znaleźli się np. klerycy uwolnieni z obozów koncentracyjnych⁷⁴. Niektórzy z nich stali się potem jego bliskimi współpracownikami (ks. Franciszek Okroy, ks. Walerian Przekop), inni wyjechali do pracy wśród emigracji. W październiku 1945 z jego polecenia z terenu Niemiec Zachodnich dwoma samochodami ciężarowymi, pod kierownictwem ks. Kazimierza Tadrzyńskiego udała się do Rzymu grupa 26 kleryków, a do końca roku do Seminarium Polskiego w Rzymie wyjechało 50 osób⁷⁵. W styczniu 1946 r., krótko po powrocie z wizytacji przeprowadzanej w Niemczech, udał się do tego Seminarium. Odnotował: „Przeprowadziłem tygodniową wizytację swego Seminarium Duchownego, w którym na Pietro Cavallini 38, w Instytucie Polskim, mieściło się 52 kleryków, byłych wojskowych i jeńców obozów koncentracyjnych”⁷⁶. Po kilku miesią-

⁶⁹ *Z wojny i wygnanie. Listy i orędzia pasterskie, kazania, przemówienia*, Rzym 1952.

⁷⁰ J. Gawlina, *Wspomnienia...*, dz.cyt., 366.

⁷¹ Por. J. Gawlina, *Jako biskup Polaków w Niemczech...*, art.cyt., 212.

⁷² Por. A. Nadolny, dz.cyt., 117.

⁷³ J. Gawlina, *Wspomnienia*, dz.cyt., 361.

⁷⁴ AG, Teczka: Włochy, vol. 6, Marian Strojny do Gawliny z 18 XI 1947.

⁷⁵ Por. A. Nadolny, dz.cyt., 117.

⁷⁶ J. Gawlina, *Wspomnienia...*, dz.cyt., 372.

cach Seminarium zostało przeniesiono do gmachu Kolegium Polskiego na Piazza Remuria 2.

Klerycy polscy byli przyjmowani także do Seminarium Duchownego w Paryżu. W 1947 r. zostało przyjętych tam pięciu absolwentów szkół gimnazjalnych⁷⁷. Każdego roku przybywało kilku kandydatów. Przybywali z polskich gimnazjów i liceów z terenu Francji, Anglii i Niemiec. Korzystali z gmachu kolegium irlandzkiego położonego w dzielnicy łacińskiej w bliskości Instytutu Katolickiego⁷⁸. Arcybiskup Szczepan Wesoły odnotował ponadto, że „liczniejsze seminarium dla kleryków w wojsku polskim otworzył [Gawlina] w Bejrucie. Pojedynczych kleryków umieszczał też w mniejszych seminariach w Szkocji, w Liverpoolu”⁷⁹. Niejednokrotnie pojawiały się problemy z adaptacją polskich kandydatów do kapłaństwa czy życia zakonnego w warunkach miejscowych. W sprawozdaniu Polskiej Misji Katolickiej w Holandii za rok 1948/49 czytamy: „Powołania zakonne. Choć nieliczne, ale były zjawiska w Holandii do życia zakonnego, nawet do trapistów. Dotychczas jeszcze nieuregulowane, ze względu na trudność dostosowania się naszego do holenderskiego środowiska, nawet zakonnego”⁸⁰. Pracujący w Australii ks. Arciszewski pisał w 1951 r., że zna jednego kandydata do kapłaństwa i zastanawia się, czy nie ulokować go w Kolegium Polskim w Rzymie⁸¹.

Ponadto wiele uwagi biskup Gawlina poświęcał polonijnemu Seminarium w Orchard Lake (Stany Zjednoczone), gdzie jednym z wykładowców i przełożonych był jego przyjaciel z czasów katowickich ks. Walery Jasiński. Wielokrotnie w ich korespondencji z tego okresu wraca tematyka formacji intelektualnej i duszpasterskiej kandydatów do kapłaństwa, którzy przygotowywali się do pracy wśród emigrantów⁸².

Arcybiskup Szczepan Wesoły, który w seminarium ulokowanym w gmachu Kolegium Polskiego na tzw. Małym Awentynie założył Sodalicję Mariańską, wspomina: „W ramach Sodalicji urządzaliśmy odczyty, akademie, wystawy, wystawialiśmy spektakle. Za każdym razem zapraszaliśmy biskupa Józefa Gawlinę, a on przychodził. Zawsze pomagał finansowo”⁸³. Również w swoich odezwach opiekun emigrantów polskich bardzo często pisał o pięknie powołania do kapłaństwa i żeńskiego życia zakonnego⁸⁴.

⁷⁷ AG, Teczka: Niemcy, vol. 3, Lubowiecki do Gawliny. Stan liczbowy ludności polskiej w Niemczech z 20 VII 1947, 3.

⁷⁸ Por. R. Nir, dz.cyt., 353–371.

⁷⁹ Sz. Wesoły, *Gorliwość duszpasterska. Wspomnienie*, w: *Arcybiskup Józef Gawlina Biskup Polowy Wojska Polskiego*, red. A. Siomkajło, Lublin 2015, 84. O seminarium duchownym w Bejrucie: K. Kantak, *Seminarium Biskupa Polowego w Bejrucie, Duszpasterz Polski Zagranicą* 4 (1953) 3, 272–277.

⁸⁰ AG, Teczka: Holandia, Sprawozdanie akcji Polskiej Misji Katolickiej w Holandii (1948–IV 1949).

⁸¹ AG, Teczka: Australia, Arciszewski do Gawliny z 12 I 1951.

⁸² AG, Teczka: USA, Jasiński do Gawliny z 1 VII 1953.

⁸³ *Biskup na walizkach. Z arcybiskupem Szczepanem Wesołym, opiekunem polskiej emigracji, rozmawia Aleksandra Klich*, Katowice 2010, 80.

⁸⁴ Por. J. Gawlina, *List wielkopostny*, *Duszpasterz Polski Zagranicą* 4 (1953) 1, 55–57; J. Gawlina, *List wielkopostny*, *Duszpasterz Polski Zagranicą* 5 (1954) 2, 128.

4. ZAKOŃCZENIE

Arcybiskup Józef Gawlina, sprawując po wojnie funkcję opiekuna polskiej emigracji, nieustraszenie troszczył się o los młodych Polaków żyjących poza granicą ojczyzny. Był przekonany, że nie można tego specyficznego duszpasterstwa zaprzepaścić. Podejmując trud przygotowania Polonii do obchodów Tysiąclecia Chrztu Polski, podkreślił wagę troski o los młodych. Na podstawie doświadczenia oraz wiedzy uzyskanej od poszczególnych duszpasterzy twierdził: „Jako najistotniejsze i najpraktyczniejsze cele przyświecają nam według wszelkich zebranych wypowiedzi dwa następujące: a) wychowanie i wykształcenie młodzieży polskiej na Emigracji; b) utworzenie dzieła powołań kapłańskich dla Emigracji. Szeregi młodzieży naszej rosną z każdym dniem. Istnieje jednak niemałe niebezpieczeństwo, że młodzież ta może być wchłonięta przez otoczenie obce lub nawet naszym ideałom wrogie”⁸⁵. Tak widział swoją misję i do jej realizacji zachęcał swoich współpracowników w terenie, duszpasterzy emigracyjnych. I wiele swoich pomysłów i intuicji zdołał wcielić w życie. Owoce tej pracy były widoczne w przywiązaniu duchowym do Kościoła wielu Polaków żyjących poza Polską. Prymas kardynał S. Wyszyński osobiście wystawił mu najlepsze świadectwo, gdy podczas obchodów 70. rocznicy urodzin arcybiskupa Gawliny w obecności 36 polskich Ojców Soboru stwierdził: „Śląsk dał Polsce dwóch wielkich biskupów: kardynała Hłonda dla Polski i ks. Arcybiskupa Gawlinę dla Emigracji”⁸⁶. I dodać należy: dla emigracji, której znaczącą część stanowiła polonijna młodzież.

BIBLIOGRAFIA

Źródła

1. Archiwum arcybiskupa Józefa Gawliny

Australia, Arciszewski do Gawliny z 12 I 1951.

Australia, Maciaszek do Gawliny z 1 X 1950, Sprawozdanie z pracy wśród Polaków w Buenos Aires i okolicy za czas 14 miesięcy – od 1 sierpnia 1949 do 30 września 1950.

Australia, Maciaszek do Gawliny z 1 X 1950. Sprawozdanie z pracy wśród Polaków w Buenos Aires i okolicy za czas 14 miesięcy – od 1 sierpnia 1949 do 30 września 1950.

Australia, Maciaszek do Gawliny z 29 IV 1952.

Belgia, Sprawozdanie z działalności Polskiej Misji Katolickiej w Belgii i W. Księstwie Luksemburgu za rok 1950, z 7 IV 1951, 3

Francja. Dokumentacja, Protokół konferencji ks.ks. rektorów Polskich Misji Katolickich odbytej pod przewodnictwem J.E. Ks. Arcybiskupa J. Gawliny w Polskim Semin. w Paryżu w dniu 24 III 1958.

Holandia, Sprawozdanie akcji polskiej misji katolickiej w Holandii (1948–IV 1949) z 3 V 1949, o. Efreem.

Holandia, Sprawozdanie akcji Polskiej Misji Katolickiej w Holandii (1948–IV 1949).

⁸⁵ *Odezwa opiekuna emigracji ks. arcybiskupa J. Gawliny w sprawie zorganizowania obchodu Tysiąclecia Chrztu Polski*, 3 V 1961, *Duszpasterz Polski Zagranicą* 12 (1961) 3, II.

⁸⁶ *70 lecie ks. arcybiskupa Gawliny*, *Duszpasterz Polski Zagranicą* 14 (1963) 2, 161.

Holandia, Sprawozdanie o. Efrema OFMCap z 31 V 1952.
Holandia, Sprawozdanie polskiej misji katolickiej w Holandii za rok 1950.
Kongres Eucharystyczny w Monachium, Odezwa w sprawie Kongresu Eucharystycznego w Monachium, Wiadomości Urzędowe Biskupa Ordynariusza dla Polaków w Niemczech, 15 (1960) 2, 2.
Niemcy, vol. 3, Lubowiecki do Gawliny. Sprawozdanie duszpasterskie z 20 IV 1949.
Niemcy, vol. 3, Lubowiecki do Gawliny. Stan liczbowy ludności polskiej w Niemczech z 20.07.1947.
Nowa Zelandia, Plater do Gawliny z 13 III 1951.
Szwajcaria, Bocheński do Gawliny z 1950, Pierwszy kwartał Misji Polskiej w Szwajcarii.
Szwajcaria, Komunikat nr 1 Katolickiej Misji Polskiej w Szwajcarii z 16 VI 1950.
USA, Jasiński do Gawliny z 1 VII 1953.
Włochy, vol. 6, Marian Strojny do Gawliny z 18 XI 1947.

2. Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach

Spuścizna abp. Józefa Gawliny, *Pamiętnik Gawliny*, t. 19, k. 20.

3. Papieski Instytut Studiów Kościelnych

Biuletyn Centralnego Komitetu Obchodu Tysiąclecia Chrztu Polski, nr 2, Odezwa J. Gawliny do emigracji na 6. Rok Wielkiej Nowenny, 1962.
Teczka: Gawlina, sygn. A 12.01, J. Gawlina, Co zrobiono w 1954 r.

LITERATURA

70 lecie ks. arcybiskupa Gawliny, *Duszpasterz Polski Zagranicą* 14 (1963) 2, 156–161.
Bańka J., *Arcybiskup Józef Gawlina (1892–1964)*, *Duszpasterz Polski Zagranicą* 21 (1970) 3, 210–226.
Bartkowiak D., *Polacy na Półwyspie Iberyjskim – stan i potrzeby badań*, *Przegląd Zachodni* 41 (1985), 95–102.
Biskup na walizkach. Z arcybiskupem Szczepanem Wesołym opiekunem polskiej emigracji rozmawia Aleksandra Klich, Katowice: Księgarnia św. Jacka 2010.
Gawlina J., *Agnoscite dignitatem vestram. Kazanie na rozpoczęcie roku akademickiego*, *Duszpasterz Polski Zagranicą* 1 (1949–1950) 1, 102–106.
Gawlina J., *Jako biskup Polaków w Niemczech*, *Duszpasterz Polski Zagranicą* 28 (1977) 2, 202–222.
Gawlina J., *Katolicka Akcja Prasowa*, *Duszpasterz Polski Zagranicą* 9 (1958) 2, 136.
Gawlina J., *List wielkopostny*, *Duszpasterz Polski Zagranicą* 4 (1953) 1, 53–57.
Gawlina J., *List wielkopostny*, *Duszpasterz Polski Zagranicą* 5 (1954) 2, 125–130.
Gawlina J., *Wspomnienia*, opracował i przypisami opatrzył J. Myszor, Katowice: Księgarnia św. Jacka 2004.
Gawlina J., *Z wojny i wygnania. Listy i orędzia pasterskie, kazania, przemówienia*, Rzym: Hosianum 1952.
Habielski R., *Życie społeczne i kulturalne emigracji*, Warszawa: Biblioteka „Więzi” 1999.
Hładkiewicz W., Ilciów A., *Z problemów życia religijnego Polaków w Zachodnich Strefach Okupacyjnych Niemiec w latach 1945–1949*, w: *W nieustannej trosce o polską diasporę*, red. R. Nir, M. Szczubiński, K. Wasilewski, Gorzów Wielkopolski 2012, 379–388.
Kantak K., *Seminarium Biskupa Polowego w Bejrucie*, *Duszpasterz Polski Zagranicą* 4 (1953) 3, 272–277.
Karpiński D., Łopato S., Piotrowska M., *Działalność harcerstwa poza Polską w pierwszym okresie po zakończeniu drugiej wojny światowej (czerwiec 1945–marzec 1947)*, w: *Studia z dziejów harcerstwa na obczyźnie (1912–1946)*, red. S. Łopato, L. Nowak, M. Szczubiński, Gorzów Wielkopolski 2012, 229–284.
Klechta J., *Najstarsza w świecie. Polska Misja Katolicka we Francji 1836–2006*, Paryż: Polska Misja Katolicka 2006.

- Kotkowski Z., *Biskup polowy ks. Józef Gawlina*: Bagdad–Londyn, Londyn: Rytm 1964.
- Nadolny A., *Opieka duszpasterska nad dziećmi i młodzieżą polską na terenie Niemiec Zachodnich w latach 1945–1965*, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1980.
- Nir R., *Szkice z dziejów Polonii*, Orchard Lake: Wydawnictwo Centralnego Archiwum Polonii Amerykańskiej 1990.
- Odezwa opiekuna emigracji ks. arcybiskupa J. Gawliny w sprawie zorganizowania obchodu Tysiąclecia Chrztu Polski*, 3 V 1961, *Duszpasterz Polski Zagranicą* 12 (1961) 3, I–IV.
- Odnowienie Akademickich Ślubów Jasnogórskich*, Monachium–Dillingen 1946, ss. 8; *Student Polski. Wydanie specjalne z okazji odnowienia Akademickich Ślubów Jasnogórskich*, Monachium–Dillingen 1946.
- Orędzie do polskiej młodzieży akademickiej na obczyźnie w sprawie studiów*, Rzym, 18 IV 1947, w: J. Gawlina, *Z wojny i wygnania. Listy i orędzia pasterskie, kazania, przemówienia*, Rzym 1952, 221–222.
- Patek A., *Polska diaspora w Rosji Radzieckiej i ZSRR*, w: *Polska diaspora*, red. A. Walaszek, Wrocław: Wydawnictwo Literackie 2001, 293–316.
- Pater J., *Gawlina Józef*, w: *Słownik biograficzny duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*, red. M. Pater, Katowice: Księgarnia św. Jacka 1996, 111–112.
- PKSU „Veritas”*, *Duszpasterz Polski Zagranicą* 5 (1954) 4, 333–340.
- Plater L., *Polskie zakłady młodzieżowe ulegają likwidacji w Nowej Zelandii*, *Duszpasterz Polski Zagranicą* 5 (1954) 4, 343–345.
- Plater L., *Światła i cienie życia Polaków w Nowej Zelandii*, *Duszpasterz Polski Zagranicą* 4 (1953) 1, 46–50.
- Polska Kronika Zagraniczna*, *Duszpasterz Polski Zagranicą* 3 (1951) 1, 76.
- Polska Kronika Zagraniczna*, *Duszpasterz Polski Zagranicą* 3 (1952) 2, 230–231.
- Statut PKSU „Veritas”. Londyn 29 X 1947.
- Taras P., *Emigracja*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. IV, red. R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz, Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 1995, kol. 942–947.
- Udział Polaków w Zjeździe Apostolstwa Świeckich w Rzymie*, *Duszpasterz Polski Zagranicą* 3 (1952) 2, 143–144.
- Wesoły Sz., *Gorliwość duszpasterska. Wspomnienie*, w: *Arcybiskup Józef Gawlina Biskup Polowy Wojska Polskiego*, red. A. Siomkajło, Lublin: Test 2015, 63–86.
- Wesoły Sz., *Struktura duszpasterstwa emigracyjnego*, *Duszpasterz Polski Zagranicą* 23 (1972) 3, 217–236.
- Wróbel A.H., *Historia duszpasterstwa polskiego w Argentynie w latach 1897–1997*, Warszawa: Centrum Studiów Latinoamerykańskich. Uniwersytet Warszawski 1999.
- ZHPpgK – Afryka (1942–1949)*, *Wici Harcerskie Kanady* 59 (2013) 188, 26–31.

ARCHBISHOP JOSEPH GAWLINA TOWARDS POLISH YOUTH ON EMIGRATION

Summary

The Polish post-war pastoral care of emigrants was shaped in great measure by bishop Joseph Gawlina, who on 28 January 1949 was appointed a patron of Polish emigration by the pope Pius XII. Among his important tasks there was a concern for the shape of education of Polish youth on emigration. Information about that can be found in personal notes, correspondence, addresses by archbishop Gawlina and monographs on pastoral care of the Polish community abroad.

Archbishop Joseph Gawlina saw the future of the Polish community abroad in young people. Often in his letters and speeches he underlined the significance of the work with young people and their involvement in social life. His pastoral care for young people took different forms. They included:

influencing the form of educational system and school catechesis, formation of students through college chaplaincy, encouragement to involve young people in parish ministry and church youth organizations, development of the charity care and care of formation of seminarians.

Key words: protector of Polish emigration, emigration, education, youth, youth ministry

Nota o Autorze

Ksiądz **Damian BEDNARSKI** – prezbiter archidiecezji katowickiej, doktor teologii (WTL UŚ Katowice), adiunkt w Katedrze Teologii Patrystycznej i Historii Kościoła Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, sekretarz redakcji „Śląskich Studiów Historyczno-Teologicznych”, postulador rzymski w procesie beatyfikacyjnym sługi Bożego ks. Jana Machy.
Kontakt e-mail: damian.bednarski@us.edu.pl